

familieroman

Gerda van Wageningen

ROOD LICHT

WACHT tot het rode licht gedoofd is
er kan nog een trein komen

WACHT tot het rode
er kan nog e

 ELLESSY
RELAX

Gerda van Wageningen

ROOD LICHT



[Uitgeverij De Rode Kamer | Haarlem](#)

Hoofdstuk 1

“Dan ga je toch niet mee?”

Clarisse verborg een diepe zucht en keek haar vriendin Ruth van der Westeinde verdrietig aan. “Je weet toch hoe het is,” klonk het zacht.

“Jazeker! Het is gewoon van de gekke!! Je hebt een man die zich na de geboorte van jullie dochtertje gaandeweg is gaan gedragen als een Bijbelse aartsvader. Zoals orthodoxe moslimmannen uit een gehucht in een of ander gebergte soms doen, net hierheen gekomen in ons totaal andere landje, en daar spreekt iedereen dan schande van. Ineens mag je helemaal niets meer! Een vrouw met als enige recht het aanrecht!!

Terwijl Ruth briede, zuchtte Clarisse nogmaals en er drongen tranen in haar ogen.

“Het ergste is, dat je het nog laat gebeuren ook,” toeterde Ruth onbekommerd verder. “Waarom ben je zo veranderd? Waarom is hij zo veranderd? Als je dat eerder had geweten, was je immers nooit met hem getrouwd? Tenminste, dat mag ik hopen!!! Hé zeg, begin nu niet te janken. Je weet, dat ik daar niet tegen kan. Ik heb een grote mond en een klein hartje, dat weet ik best. Clarisse, dit is toch geen leven voor een vlotte moderne en nog jonge vrouw? Hemel, je bent in oktober 29 geworden. Is het soms verboden, om een beetje plezier in je leven te hebben?”

Ze snoot haar neus en ergerde zich aan zichzelf, terwijl ze moeite deed zich te vermennen. “Ik weet het ook wel, maar Ton doet altijd zo moeilijk als ik iets anders wil dan hij, en het is binnenkort kerstmis. Ik wil vredige kerstdagen, Ruth, geen herrie. En in januari moet mijn moeder geopereerd worden en...”

“Die kerstfair is anders hartstikke leuk, hoor ik van vriendinnen die er vorig jaar zijn geweest. Wat is nu een onschuldiger uitje, dan met je beste vriendin een dagje naar een kerstfair te gaan?”

“Ja, dat zou je denken, maar.... Nu ja, Ton wil het niet hebben, zei hij, toen ik het hem vroeg.”

Ruth haalde diep adem en bedwong zichtbaar een nieuwe uitbraak van onbarmhartige openhartigheden, waarin ze de mening over de houding van Ton met graagte uitgebreid uit de doeken zou doen. “Je vroeg aan hem of je weg mocht? Hallo, Clarisse, sinds wanneer moet je zoiets vragen???”

“Toch doet hij zijn best,” schoot de ander onmiddellijk in de verdediging. “Hij heeft meegeholpen de kerstboom in huis te krijgen en heeft er de lampjes in gehangen.”

“Tjonge!”

“Spot er niet mee, Ruth.”

“Goed dan. Maar waar is de rustige, goedge man gebleven met wie je vier jaar geleden trouwde, en van wie je zoveel hield?”

“Je weet dat zijn familie uit een streng gelovig dorp komt.”

“Ja, en? Ik zie het verband niet.”

“Hij was er aan ontgroeit, dat zei hij ook altijd, maar sinds Valerie geboren is, staat hij erg onder invloed van zijn ouders. Die vinden het maar niets: moderne werkende moeders. Ze zeggen dat die hun kinderen verwaarlozen en een dag in de week oppassen is al helemaal uit de boze.”

“Slapjanus, dat hij zich dat aan laat leunen en jou niet verdedigt.”

“Zijn vader is ziekelijk en je weet dat hij jaren geleden de boerderij van de familie voor een mooi bedrag heeft verkocht.”

“Zo, dus Ton danst naar de pijpen van zijn vader in de hoop op een vette erfenis? De man is ergens in de zeventig, als ik me dat goed herinner. Hij leeft mogelijk nog tien of vijftien jaar.”

“Zoiets, maar het klinkt zo berekenend als je het zo zegt. Wie weet zat het er altijd al in, maar heb ik het nooit willen zien. En we zitten best moeilijk met onze hypotheek, nu ik niet meer werk.”

“Doe niet hetzelfde als hij. Hij mag dan zijn eigen redenen hebben om jou ineens te gaan behandelen zoals zijn overgrootvader een vrouw honderd jaar geleden behandelde, maar jij hoeft je daar toch niet in te schikken?”

“Ik heb een bloedhekel aan ruzie, dat weet je. En al helemaal als Valerie daar getuige van is. Ze raakt altijd zo van streek als Ton boos op mij is.”

“Ja, maar ondertussen bepaalt hij de regels van jullie leven en als je niet uitkijkt heb jij binnenkort helemaal niets meer te vertellen. Hoe langer dit duurt, hoe moeilijker het wordt om weer een normaal leven te kunnen leiden. Je had immers leuk werk? Dat gaf je op, toen de kleine meid geboren werd. Niet omdat jij dat wilde, maar omdat hij dat wilde. Zelf wilde je immers veel liever twee of misschien wel drie dagen in de week door blijven werken?”

Clarisse glimlachte weemoedig. “Op het beautycentrum had ik het erg naar mijn zin. Ik ben schoonheidsspecialiste, maar ik heb ook alle nodige diploma’s om zelfstandig als pedicure aan de slag te gaan en ik wilde graag cursussen gaan volgen om verschillende massages te mogen geven. Toen werd ik zwanger en begon Ton erop aan te dringen, dat ik na het zwangerschapsverlof thuis zou blijven. Hij wilde het woord papadag niet eens horen, hij werd er al misselijk van als hij het in de krant las, zei hij dan. Je weet dat mijn moeder niet op kan passen. Ze liep toen al niet meer zo lekker en pa zou toen snel met pensioen gaan. Hij wilde zich niet binden, als hij eindelijk vrij zou zijn.”

“Zo lang als ik je vader ken, hoorde ik hem zeggen: later als ik met pensioen ben, dan... En dan volgden de meest wilde plannen, zoals het huis verkopen en met een camper de wereld doortrekken. Bij al die plannen ging je moeder steeds zuiniger kijken. Toen hij vorig jaar eindelijk van zijn grote vrijheid kon gaan genieten, bleek je moeder nauwelijks meer te kunnen lopen omdat ze een versleten knie had.”

“Ja.” Clarisse glimlachte. “Nu wordt ze half januari geholpen en daarna moet ze revalideren en moet pa helpen in huis met boodschappen doen. Mam mag dan een paar weken niet eens autorijden en noem maar op.”

“Dat is niet iets om je vrolijk over te maken.”

“Nee, het laat alleen maar zien hoe vaak het leven anders loopt dan mensen denken en verwachten. Niet alleen bij mij.”

“Je moeder knapt weer op en na de revalidatie wordt het nog spannend daar, of je vader zijn reisplannen door gaat zetten.”

“Mam wil helemaal niet om de haverklap wekenlang van huis zijn.”

“Je vader wel. Het zal dus inschikken worden aan beide kanten. Soms weg, andere keren gewoon thuis blijven, zoals je moeder wil.”

“Maar pa levert zijn vrijheid niet in en van vaste oppasdagen zal dan nog steeds geen sprake zijn. Bovendien wil Ton inmiddels graag een tweede kind. Zijn ouders verlangen naar een kleinzoon, een stamhouder om de naam van de familie voort te laten bestaan.”

“En jij?”

“Ruth, eerlijk is eerlijk, ik krijg het nu al Spaans benauwd van alle eisen die Ton momenteel aan mij stelt. Hoe kan ik dan aan een tweede kind gaan denken?” Ze bloosde en keek Ruth nauwelijks aan. “Ik slik de pil nu stiekem. Onder deze omstandigheden wil ik niet nog een kind krijgen.”

“Nu ben je tenminste verstandig! Begin daar pas aan, als jij en hij een mooie balans hebben bereikt.”

Het gezicht van Clarisse versomberde meteen.

“Je verwacht niet eens meer dat dit lukt,” trok Ruth meteen de conclusie. Want ze hadden over dit onderwerp al vaker gesproken, de twee vriendinnen.

“Je weet dat ik zo heel nu en dan wel eens aan een scheiding heb gedacht,” uitte Clarisse onzeker haar diepste gedachten.

“Weet Ton dat?”

Ze schudde gelaten het hoofd. “Ik heb er geen idee van, wat er dan gaat gebeuren.”

“Opnieuw, het lijkt wel de vorige eeuw bij jou thuis! Clarisse, je bent een vrouw van deze tijd. Dit laat je toch niet met je gebeuren?”

“Misschien moet ik wel,” verzuchtte de ander verdrietig. “Een scheiding, mag ik

dat mijn kind wel aandoen?”

“Mag je het je dochter aandoen, op te groeien met een moeder die zich doodongelukkig voelt? Mag je je dochter leren, dat vrouwen geen rechten hebben en alleen maar goed genoeg zijn om naar de pijpen van hun echtgenoten te dansen?”

“Doe ik dat dan, Ruth?”

“Je zegt alleen de lieve vrede te willen bewaren en dat begrijp ik best. Dat willen de meeste vrouwen. Maar Clarisse, hoe ver ga je daarin? En hoe ver gaat Ton er in, zijn eigen wil door te drukken ten koste van jou? Wat je mag of niet mag, wordt steeds verder ingeperkt. Waar leg jij je grens? Is het nu echt zo erg, om daar eens een keer flink ruzie over te maken?”

“Ik ben daar bang voor. Het is niet vaak gebeurd, maar Ton kan dan erg driftig worden.”

“O. Wat doet hij dan?”

“Schelden.”

“Slaan?”

“Nee Ruth, hij heeft me nog nooit geslagen, maar woorden kunnen ook pijn doen, misschien nog wel meer dan klappen. Hij kan me dan zo gemeen naar beneden halen.”

“Geef hem een weerwoord. Geef aan, dat er een grens is van wat je accepteert en dat hij de gevolgen moet dragen als hij die grens passeert.”

“Wat dan?”

“Dat bepaal jij zelf en niemand anders, Claris. Ik bedoel maar, hoe erg is het nu, dat je een dagje samen met je beste vriendin naar een kerstfair wilt gaan, en dat je je moeder vraagt die dag voor één keertje op Valerie te passen? Je vader mag dan wel mopperen, maar die trekt zich wel terug op de zolder om achter zijn computer reisplannen uit te werken.”

“Dat klinkt heel smalend, maar mijn vader heeft er jaren van gedroomd om te gaan reizen.”

“Het is iets waar hij blijkbaar plezier aan beleeft en inderdaad, daar is niets mis mee.”

“Nou dan!”

“Je moeder is gek op Valerie.”

“Maar het meisje wil rennen en spelen en die knie van mam doet zoveel pijn.”

“Ja. Dan slikt ze flink wat paracetamol en ze verdraagt de rest van de pijn moedig, omdat ze er zo van geniet haar enige kleindochter een dagje om zich heen te hebben. Zo vaak gebeurt dat uiteindelijk niet. Geef een paar leuke kinderfilms mee, die ze samen kunnen kijken. Valerie houdt van televisie en je moeder kan erbij blijven

zitten.”

“Ton vindt dat er veel slechte invloed van die films uitgaat.”

“Ja hoor. Daar gaan we weer!” Ruth stond op. “We kunnen hier nog eindeloos over door blijven zagen, lieve kind. Maar denk er maar eens goed over na. Of je schikt je en dan moet je niet mopperen over het leven dat je tegemoet gaat, of je geeft je grenzen aan en je accepteert de gevolgen die dat zal hebben.”

“In het uiterste geval misschien toch een scheiding,” fluisterde Clarisse bedrukt.

“In het uiterste geval misschien wel, maar hoe langer je wacht met dat aangeven van je grenzen, hoe moeilijker het voor jou wordt om ermee te beginnen, en ook voor Ton om ze te accepteren. Maar nu moet ik gaan. Echt. Misschien vraag ik Sofie wel, om in jouw plaats mee te gaan.”

Ze keek Ruth even later na met een brok in haar keel en toen ze met een vers kopje thee op de bank zat om nog eens aan dit gesprek terug te denken, besepte Clarisse meer dan ooit, dat Ruth gelijk had. Een openhartig gesprek tussen Ton en haar was onvermijdelijk geworden.

Later die dag, nadat ze Valerie in bad had gedaan en het meisje na het eten nog even op mocht blijven tot haar vader thuis zou komen, zat Clarisse peinzend met een glaasje rode wijn in haar favoriete stoel bij het raam. Ze staaarde maar wat de tuin in. Aan de vetbollen hingen twee pimpelmezen, een paar vinken scharrelden over de grond op zoek naar op de grond gevallen voer. Op de voedertafel ruzieden een paar Turkse tortels, mooie duifjes die volgens Ton alleen maar alles onder poepten. Ze haalde diep adem. Het gesprek met Ruth zat haar dwars. Zou haar vriendin haar werkelijk zien als een angstig doetje? Was ze dat geworden in de paar jaar van haar huwelijk? Nee, Ton was pas veranderd toen Valerie geboren was. Ze drukte nare gedachten over haar huwelijk meestal welbewust naar de achtergrond, maar Ruth had gelijk, meer dan gelijk. Het was een zwaktebod om alles op zijn beloop te laten, omdat ze bang was voor de gevolgen.

Ongemerkt was haar leven zo veranderd, dat ze zich er regelmatig doodongelukkig over kon voelen. Ze was het aan zichzelf en ook aan Ton verplicht, een keer eerlijk en openhartig te zijn over haar werkelijke gevoelens. Ook al werd hij nog zo boos, ook al zou hij gaan schelden zoals hij kon doen, ook al zou hij weer denigrerende opmerkingen maken en haar daarmee naar beneden halen, vooral in het bijzijn van zijn eigen familie. Ze liep nu aldoor op eieren. Deed aardig tegen haar schoonouders, terwijl ze hen in feite helemaal niet aardig vond en als ze eerlijk was had ze dat ook nooit gedaan. Ze leefden in zo'n andere wereld, in dat kleine dorp en met hun strenge geloof, waarin zij altijd gelijk hadden en mensen van andere kerken

nooit. Ze had het al meteen toen ze daar voor het eerst was geweest, benepen gevonden, maar ze had wel haar best gedaan om het te begrijpen. Het was niet gelukt, maar dacht dat ze er weinig last van zou hebben omdat ze daar niet woonde.

Ze wilde haar eigen ouders niet ongerust maken met haar verdriet. Ze zouden er verdrietig van worden, als ze wisten dat ze de laatste tijd serieus met de gedachte aan een scheiding had gespeeld. Ze zou het beste met een onpartijdig iemand kunnen gaan praten, naar een psycholoog gaan of zo, maar daarvoor moest ze een flinke eigen bijdrage betalen en dat zou nog meer denigrerende opmerkingen van haar man losmaken.

Maar ze zat inderdaad klem. De woorden van Ruth waren verhelderend geweest en waren hard aangekomen. Het niet meegaan naar de kerstfair was een ding, maar het stond symbool voor iets dat veel verder ging. Het ging over haar leven nu en vooral ook over haar leven in de toekomst. Ze beet op haar lip om een paar opkomende tranen te onderdrukken.

Valerie had slaap en jengelde. Clarisse stond op. Ton was laat, hij had al een half uur geleden thuis moeten zijn. Het eten stond te verpieteren. Ze pakte haar dochtertje op en bracht haar naar bed. Ze las nog een stukje voor tot het meisje bijna in slaap was gevallen. Beneden hoorde ze op dat moment de voordeur met een knal in het slot vallen. Oei, Ton was weer thuis en ze hoorde zo wel, dat hij niet bepaald in het allerbeste humeur verkeerde. Geen goed moment voor een gesprek dat alles moest oplossen, dat wist ze nu al. Ze moest maar wachten tot hij in een beter humeur verkeerde, dan had ze immers de meeste kans om er iets mee te bereiken.

Terwijl ze naar beneden liep, bonsde haar hart in haar keel. Was ze nu bang voor haar man? Dat niet, meende ze terwijl ze de laatste tree nam. Maar ze zag er tegenop, want wat er ook was gebeurd, zij zou er de schuld wel weer van krijgen, zoals zo vaak gebeurde in de afgelopen tijd.

Monsterend keek ze naar het strakke gezicht van de man die ze ooit, nu leek het wel een eeuwigheid geleden, zo lief had gehad.

“Stond je in de file?” vroeg ze voorzichtig.

Ton smeeet net zijn laptop in een hoek. “Nee. Is het eten nu nog niet klaar? Waar is Valerie?”

“Ik heb haar net naar bed gebracht, ze viel om van de slaap.”

“Je wilde natuurlijk van haar af zijn en gunde mij geen leuk moment met mijn dochtertje. Waar blijft dat eten?”

Ze zuchtte en hield binnen wat ze had willen zeggen. Dat dit nu precies de reden was waarom ze zich zo vaak ongelukkig voelde, waarom ze tegenwoordig niet zo goed meer kon slapen en hoe ze zich ‘s nachts een heel enkele keer in slaap dronk

met twee of drie glaasjes wijn. Dat wist niemand, zelfs Ruth niet, het was haar grote geheim. Maar als de verdrietige gedachten door haar hoofd bleven razen, werd ze rozig van die wijn op haar inmiddels lege maag en dan sliep ze toch nog een paar uurtjes. Zwijgend ging ze naar de keuken en even later stonden de haastig opgewarmde pannen met aardappelen en de sperziebonen op tafel. Gelukkig had ze rundvlees gestoofd, dat was tenminste niet verpieterd. Ton ging zitten en keek haar ontevreden aan. “Er gaan geruchten dat het niet goed gaat met de zaak. We moesten nablijven. Ze willen afslanken. Dat betekent dus dat er ontslagen gaan vallen.”

“Veel bedrijven hebben het moeilijk,” knikte ze zo neutraal mogelijk, zich ervan bewust dat ze weer alles inslikte wat ze graag had willen zeggen.

“Ja, jij hebt makkelijk praten. Jij zit comfortabel hele dagen thuis met geen enkele andere zorg dan een beetje naar Valerie om te kijken.”

“Wiens schuld is dat?” vatte ze moed. “Ik wilde maar wat graag blijven werken, nadat ze was geboren.”

Ze zag zijn ogen woedend opvlammen. “Als ik eruit vlieg, moeten we het huis verkopen en misschien wel verhuizen voor een andere baan. Dan wil ik terug naar het dorp waar mijn ouders wonen. Hier in de stad ondergaan jij en Valerie veel te veel slechte invloeden.”

“We wonen niet in een stad, maar in een flink dorp. Barendrecht ligt aardig, zo langs de rivier waar het heerlijk wandelen is, en jij werkt in Rotterdam, dat is dichtbij en...”

“Wat weten we het weer beter!” sneerde hij. Ze zweeg prompt in alle talen en at. Niets zeggen beseftte ze, zoals ze zo vaak deed. En Ruth had gelijk, zoals ze te vaak had gedaan. Dat openhartige gesprek zou er moeten komen, binnen nu en niet al te lange tijd, want zo kon ze eenvoudig niet verder gaan. Zo wilde ook ze niet langer verder gaan. Ze rechte haar schouders en keek hem recht in de ogen. “Als jij ontslagen wordt, kan ik in het ergste geval weer gaan werken, als jij op Valerie past,” antwoordde ze.

Ze had vanzelfsprekend niets kunnen zeggen dat hij erger vond.

“Wat denk je wel van me?” snibde Ton. “Dat ik mijn eigen gezin niet zou kunnen onderhouden?”

“Ontslagen worden als het slecht gaat met een bedrijf is geen schande,” reageerde ze veel rustiger dan ze zich voelde.

“Zoals ik zeg, je begrijpt er helemaal niets van.”

“Dat zal dan wel niet. Het enige wat ik de laatste tijd maar al te goed begrijp, is dat ongeacht wat ik doe of juist niet doe, zeg of juist niet zeg, het nooit meer goed is in jouw ogen. Daarnaast mag ik dit niet, had ik dat juist wel moeten doen en nog veel

meer. Ik wil scheiden.”

Ze schrok van zichzelf en enkele ogenblikken lang keek hij haar in opperste verbazing aan.

“Je vindt nooit meer een vent die zo goed voor je is als ik. Besef je dat eigenlijk wel? Mijn ouders hebben bovendien altijd wel gezegd, dat je niet goed genoeg voor me was. Scheiden? Hoe haal je het in je stomme hersens? Waar wil je van gaan leven, als ik niet voor je zorg?”

“Werken.”

“En mijn dochter in een kinderopvang dumpen? Nooit van zijn leven! Als je weg wilt gaan, moet je dat zelf weten, dan houd ik je niet tegen, want ik kan wel wat beters krijgen. Maar Valerie blijft bij mij en zodra je hier de deur achter je dicht trekt, zie je haar nooit meer.”

Ze werd opnieuw bang. Ze wist dat hij ver zou gaan om haar dwars te zitten. Waarom had ze haar diepste gedachten zo bot op tafel gegooid, op een moment dat hij toch al sterk uit zijn humeur was en dat misschien niet eens zonder reden? Ze slikte alles in wat ze verder had willen zeggen, en het was net of ze niet kon zeggen wat hij nu van haar verwachtte. Medeleven tonen, ach en o roepen, omdat hij het toch zo zwaar had op zijn werk en met een vrouw die in zijn ogen tegenwoordig op alle fronten tekort schoot. Ook in bed, dat herhaalde hij vaak. Dat zou straks nog wel komen, besefte ze, en hij zou, misschien wel bij wijze van straf, vanavond wel weer zijn gang willen gaan, of zij nu wilde of niet. Een man had er immers recht op, als hij getrouwd was? Zo was hij gaan denken.

“Vroeger was je altijd zo begripvol,” fluisterde ze na een lange en drukkende stilte, waarna hij tenslotte opmerkte dat de aardappelen te gaar waren en de sperziebonen juist niet, dat de stooflappen van zijn moeder tien keer lekkerder waren dan de lappen leer die zij als stoofvlees op tafel zette.

“Begripvol ben ik nog altijd,” was zijn stellige overtuiging. “Vroeger deed je beter je best om naar behoren voor je man te zorgen. Ik ga naar boven. Ik moet nog werken.” Hij verdween naar de zolderkamer waar ze zijn computer wist. Ze wist ook, wat dat werken inhield. Spelletjes doen en later op de avond naar porno kijken, waarna hij dan opgewonden in bed kroop om bij haar zijn genot te zoeken, zonder zich erom te bekommeren of het voor haar wel fijn was of niet.

Ruth had meer dan gelijk. Dit was absoluut niet het leven wat ze wilde. Ze wilde in deze situatie al helemaal geen tweede kind. Ton wist immers niet, dat ze nog steeds de pil slikte. Hij mopperde soms dat ze nog niet zwanger was en dan zweeg ze.

Ze moest inderdaad maar eens goed na gaan denken wat ze eigenlijk precies

wilde, nu de zaken er zo voor stonden. Ze kon nog een allerlaatste poging doen om haar huwelijk te redden, wat alleen mogelijk was als de man terug kwam waar ze vier jaar geleden mee getrouwd was, in de vaste overtuiging dat het voor altijd zou zijn. Maar dat moest de allerlaatste keer zijn. Als Ton op deze voet verder ging, moest ze op een gegeven moment voor zichzelf kiezen en, uiteindelijk ook dat, voor haar dochtertje. Want een kind in deze sfeer op laten groeien was misschien wel het ergste wat ze een kindje aan kon doen.

Toen ze Ton koffie had gebracht boven op zijn kamer en ze zeker wist dat hij verdiept was in andere zaken, belde ze Ruth. “Ik ga mee naar die fair. We gaan weg als Ton naar zijn werk is en komen terug voor hij weer thuis is, dan hoeft hij er niets van te weten.”

“Struisvogelpolitiek,” vond haar vriendin openhartig.

“Dat kan best zijn, maar Ruth, alles wat je vandaag tegen me hebt gezegd, dat was niet aan dovemansoren gericht. Ton krijgt nog een allerlaatste kans, heb ik besloten, maar als er niets verbetert, ga ik bij hem weg. In de komende paar weken, tot na kerst en Nieuwjaar, ga ik nadenken wat ik in dat geval precies kan doen.”

“Goed zo. En denk er om: ik ben er voor je.”

“Dat weet ik en ik zal het nooit vergeten. Nu ga ik mijn moeder bellen, of ze die dag voor een keertje op Valerie wil passen.

Hoofdstuk 2

Toen Ton was gaan slapen en ze zelf al een hele tijd klaarwakker in bed had gelegen door alle gedachten die maar door haar hoofd bleven spoken, sloop ze tenslotte de slaapkamer uit, griste ze haar ochtendjas naar zich toe en knoopte die stevig dicht om haar naakte lichaam. Ze huiverde, maar dat was niet van de kou. Ze was van streek en ze wist ook hoe dat kwam. Het gesprek met Ruth had meer in haar losgemaakt dan ze feitelijk toe wilde geven. De ruzie met Ton had nog eens olie op het vuur gegooid. Maandenlang, misschien wel een jaar lang, had ze zo nu en dan gedacht, dat ze beter alleen met Valerie verder kon gaan, omdat Ton haar met zijn veranderde houding niet meer gelukkig kon maken en dat het er niet naar uitzag, dat er nog een verbetering in hun verstandhouding zou optreden. Hij was veranderd in een starre man, die precies wist hoe het volgens hem hoorde. Precies haar schoonvader, besepte ze. Ze had voor haar trouwen wel eens op plagende toon tegen Ton gezegd, dat ze zich zou laten scheiden als ze precies zo behandeld zou worden door haar man als haar schoonmoeder werd behandeld door zijn vader. Hij had toen alleen maar wat schaapachtig gelachen en er verder niets over gezegd.

En nu was het zo ver, dat had ze zich vandaag met een schok gerealiseerd, mede door de onbarmhartige woorden van Ruth.

Ze schonk een glas wijn in en nipte er aan. Nee, ze nam een flinke slok en vulde het glas meteen weer bij. Die wijn was vanzelfsprekend evenmin een oplossing, ze wist het, maar het verdoofde het verdriet tenminste voor even, nu dat op een andere en meer gezonde manier niet langer scheen te lukken. Als ze wijn dronk kon ze straks tenminste een paar uurtjes slapen.

Ze moest de komende dagen maar eens goed na gaan denken, en niet langer haar kop in het zand steken, zoals ze tot nu toe steeds had gedaan. Ze moest eindelijk eens onder ogen zien wat er in de afgelopen twee jaar met haar huwelijk was gebeurd.

Ze was getrouwd met een man van wie ze op dat moment zielsveel had gehouden en daar was niets mis mee. Ton wilde meteen kinderen, maar vertelde dat pas nadat ze op huwelijksreis waren geweest. Zij wilde liever eerst een poosje samen zijn, blijven werken zodat ze konden sparen voor een nieuwe keuken in hun pas gekochte huis, genieten van de vrijheid als echtpaar nog zonder kinderen. Ton was blijven aandringen, dat ze maar liever moest stoppen met de pil.

Na ongeveer een jaar had ze toegegeven omdat hij zo aan bleef dringen, en al vrij snel was ze zwanger geraakt. Ze was niettemin zielsgelukkig geweest op het moment dat ze besepte, haar eerste kind te verwachten. Toen waren er geen problemen

geweest, besepte ze. Ja, ook toen was Ton soms wat dwingend om zijn eigen zin door te drijven, maar dat had ze altijd met de mantel der liefde kunnen bedekken. Wel was ze geschrokken toen hij haar een week of drie voor ze met zwangerschapsverlof zou gaan, zo ongeveer had opgedragen na de geboorte van hun baby niet meer te blijven werken. Dat was geweest op het moment dat ze over opvang was begonnen, aarzelend, omdat haar vader had aangegeven dat hij na zijn pensioen niet gebonden te willen zijn, maar de vrijheid te hebben zijn langgekoesterde dromen om te kunnen gaan reizen uit te gaan voeren. En haar moeder had gezegd dat ze dat wel begreep, want daar had haar man zijn werkzame leven lang naar uitgekeken, maar dat ze wel graag op wilde passen als Clarisse eens een keertje weg wilde, met vriendinnen of samen met haar man. Zelfs een weekeindje oppassen zou ze graag doen, maar ze wilde net als pap geen vaste oppasdagen. Dat had Clarisse diep in haar hart wel een tegenvaller gevonden, want opvang was duur, maar ze begreep het wel van haar moeder.

Toen Valerie er eenmaal was, en zowel Ton als zijn vader duidelijk hun teleurstelling hadden geëtaleerd over een dochter in plaats van een zoon en stamhouder, was de verandering begonnen. Ton zei soms het liefst te willen verhuizen naar het dorp in de Hoeksche Waard waar hij was geboren en opgegroeid. Ton wilde dat ze stopte met werken. Hij was de kostwinner en goed in staat zijn gezin te onderhouden. Ze moest maar liever thuisblijven en om van het gezeur af te zijn, had ze toegegeven, maar verhuizen wilde ze niet. Ze zei zich in dat dorp niet thuis te kunnen voelen en dat leek Ton niet te willen begrijpen.

Korte tijd later was Ton er mee begonnen, haar een ontaarde moeder te noemen, omdat ze haar kindje slechts drie weken borstvoeding had kunnen geven, voor ze was overgestapt op flesvoeding. Daar had ze echter niets aan kunnen doen. Valerie groeide slecht op de waterige melk die ze haar baby kon geven, en eigenlijk, nu ze er eens eerlijk over nadacht, was het toen al begonnen met mis te gaan. Ze had veel gehuild in de kraamtijd, maar kraamtranen schenen er bij te horen en dus had ze er zelf weinig aandacht aan besteed. Gelukkig was de huizenmarkt momenteel zo slecht, dat ze hun woning slechts met een fors verlies zouden kunnen verkopen, dus van de verhuizing naar het dorp waar ze helemaal niet wilde wonen, was vooralsnog geen sprake geweest. Ze zou er niet gelukkig van worden als haar schoonouders haar zouden overlopen. Ton had twee zussen die in hetzelfde dorp woonden als zijn ouders. Die deden ook braaf wat hun vader zei, net als hun moeder dat deed. Clarisse huiverde en dronk het glas leeg, veel te snel natuurlijk, zodat ze een beetje licht in haar hoofd werd, maar dat gevoel wilde ze juist, dan zou ze straks tenminste kunnen slapen omdat de zorgelijke gedachten niet langer akelig duidelijk door haar

hoofd spookten, maar plaats maakten voor een doezelig gevoel waarin verdriet naar de achtergrond leek te verdwijnen. Het was gevaarlijk, besepte ze terwijl ze zonder aarzelen haar glas tot de rand bijvulde. Drinken moest je doen omdat je het lekker vond. Zij dronk om het effect en dat was niet goed. Maar vanavond moest ze eenvoudig de felle pijn verdoven van het besef dat ze op een doodlopend spoor was beland en dat haar een vreugdeloos leven wachtte, als ze niet de moed zou vatten een andere weg in te slaan, ondanks de gevolgen die dat onvermijdelijk zou hebben voor zichzelf en Valerie. Ze hield van haar dochter, meer dan van wat of wie ook op de wereld. Ze moest niet vergeten, dat ze niet wilde dat Valerie opgroeide in een huis waar alleen maar verdriet, ruzie en verwijten heersten, met een moeder die misschien wel aan de drank zou raken, als ze zich zo ongelukkig bleef voelen, met een vader in wiens ogen ze nooit iets goed zou doen. Nee, als ze al niet voor zichzelf de kracht vond om een nieuwe weg in te slaan in haar leven, moest ze het doen omwille van haar dochter.

Die gedachte deed haar de rug rechten.

Er moest eenvoudig iets gebeuren. Ze had lang genoeg geprobeerd het Ton naar de zin te maken en steeds als ze een opbouwend gesprek met hem wilde voeren, liep dat uit op verwijten en denigrerende opmerkingen dat ze nooit iets goed deed. Ze moest eerlijk zijn. Als hij werkelijk zo over haar was gaan denken, maakte zij hem evenmin gelukkig als hij haar. Ze zou nog één poging doen om het samen uit te praten, besloot ze terwijl ze nog een paar slokken nam als wilde ze zich op dat moment daadwerkelijk moed indrinken om dat onder ogen te zien waar ze meer tegenop zag als ze ooit eerder in haar leven tegen iets had gedaan. Ze zag er zelfs meer tegenop dan kort voor de komst van haar baby tegen de bevalling, besepte ze.

Maar die laatste kans moest hij krijgen, dat vond ze niet meer dan eerlijk, en als het op niets uit zou lopen, zoals ze diep in haar hart wel wist dat het geval zou zijn, dan moest ze zorgvuldig gaan overwegen en beslissen welke stappen ze dan zou gaan zetten. Waar moest ze heen, bij voorbeeld? Waar moest ze met Valerie wonen? Hoe kwam ze aan inkomsten, want als Ton al alimentatie moest gaan betalen, moest ze er serieus rekening mee houden dat hij dat niet zou doen. En dan? Moest ze dan doen wat andere moeders wel deden en zijn kind bij hem weghouden als pion in een afschuwelijke machtsstrijd? Ze wist het niet. Het was beter de mogelijke problemen onder ogen te zien voor ze daadwerkelijk weg zou gaan, alles beter dan impulsieve stappen te nemen die haar later nadeel zouden berokkenen, of nadeel zouden betekenen voor Valerie. Slechts een ding was duidelijk. Ze zou niet weggaan zonder haar kind, want Ton zou niet schromen zijn dreigement uit te voeren als ze dat wel deed. Dan zou hij Valerie bij zijn ouders brengen en er alles aan doen, dat ze haar

dochter niet meer kon zien.

Clarisse huiverde, ondanks dat ze de wijn nu op had. Ze was rozig en licht in haar hoofd. Ze geeuwde. Ze was geen echte drinker, deze glaasjes wijn waren voldoende geweest om ervoor te zorgen, dat ze nu slapen kon.

Maar met een paar uur slaap zouden haar problemen niet verdwenen zijn en een oplossing boden ze nog minder. Ze moest er mee stoppen, was het eerste besluit dat ze nam. Niet langer de pijn en het verdriet proberen te verdoven, maar onder ogen zien en een oplossing bedenken.

Ze zou er morgen mee beginnen.

“Ik ga echt mee, en daar ben ik vannacht niet op terug gekomen,” zei Clarisse met vaste stem, de volgende dag rond het middaguur, toen ze Ruth had opgebeld.

“Zo ken ik je weer,” grinnikte haar vriendin sinds ze samen op school hadden gezeten.

“Ruth, het kan niet op zaterdag, want dan is Ton thuis. Ik riskeer geen nieuwe ruzie, maar vertrek als hij naar zijn werk is. Valerie mag voor die ene keer bij mam. Ik heb na jouw suggestie voorgesteld, dat ze samen veel televisie kijken op die dag, dat is gemakkelijk voor mijn moeder nu ze op de operatie moet wachten.”

“Die is al over vijf weken.”

“Ja, inderdaad. Gelukkig voor haar gaat het opschieten. Er wacht haar nog een nare tijd na de operatie, maar dan knapt ze snel op als alles goed gaat, en over een paar maanden kan ze dan weer zonder pijn uit de voeten. Daar kijkt ze naar uit, zegt ze.”

“We gaan met mijn auto. Zullen we dan op vrijdag gaan? Ik kan wel vrij nemen. Ik heb nog veel vrije dagen over van het afgelopen jaar.” Ruth werkte als bij een groot internationaal havenbedrijf en was gewend aan werken op onregelmatige tijden. Omdat ze bovendien vaak overwerk had, kon ze op rustige momenten gemakkelijk vrij nemen, het was een bedrijf van hollen of stilstaan. Ze woonde samen met haar vriend André, maar was niet met hem getrouwd en ze hadden geen kinderen. Clarisse wist dat Ruth ze niet wilde, nu niet en later ook niet.

Ze vond het gênant, te weten dat ze een dagje uit ging en dat ze dat niet eens aan haar man kon vertellen. Ze ging bij haar ouders langs om te vertellen dat ze die dag Valerie kwam brengen als Ton weg was, en ze beloofde haar dochttertje weer op te komen halen ruim voor het avondeten.

Alles liep gesmeerd. Ton vertrok die vrijdag zoals zo vaak met een sneer naar haar toe naar zijn werk, deze keer was het dat ze de badkamer zeker vergeten had een beurt te geven en dat het er een smeerboel was. Dat was pertinent niet waar,

maar ach, zoals Ruth soms zei, wie de hond wilde slaan, kon altijd wel een stok vinden.

“Fijn,” grinnikte Ruth toen ze eindelijk onderweg waren.

“Ja, inderdaad,” knikte Clarisse, maar van binnen voelde ze zich toch een beetje schuldig.

“Echt gemeend klonk dat niet.”

“Als Ton er maar niet achter komt, want dan zijn de rapen weer gaar.”

“Dat zijn ze toch wel, ongeacht wat je doet of juist niet doet. Zet het van je af, Clarisse, en geniet van deze dag. Zoveel onbezorgde uitstapjes zijn er niet meer voor jou.”

“Hebben jij en André dan nooit problemen op dit vlak?”

“Op dit vlak niet, nee. Natuurlijk wil hij wel eens iets anders doen dan ik, maar we geven elkaar alle ruimte.”

“Heerlijk lijkt me dat.”

“Dat is het ook. André is een lot uit de loterij, als het om mannen gaat. Daarom ben ik ook zo zuinig op hem,” ze glimlachte en over haar gezicht lag een vertedering die Clarisse onverwacht jaloers maakte. Zo kon het ook, dacht ze prompt. Zo had ze het ook graag gewild. Dan was het heerlijk om met iemand getrouwd te zijn. Het verschilde hemelsbreed van de situatie waarin ze zelf terecht was gekomen. En zo wil ik niet doorgaan tot we ergens na ons tachtigste dood gaan, schoot het meteen daarna door haar hoofd. Ze haalde diep adem. “Je hebt gelijk. Het is stralend winterweer, de zon schijnt, de rijp zit op het gras in de berm en we gaan samen naar een kerstfair.”

“Zo is dat, Clarisse. Zoals we vroeger vaker op stap gingen. Dat moeten we weer oppakken,” vond Ruth.

“Ja, helemaal mee eens, dat gaan we doen,” beloofde deze grif. En ze drukte de gedachte weg, wat er zou gebeuren als Ton er achter kwam waar ze vandaag was geweest en erger nog, wat er zou gebeuren als hij beseftte dat er onherroepelijk iets moest gaan veranderen in hun huwelijk.

Het was druk op de plaats van bestemming. Ze moesten parkeren op een groot stuk grasland dat voor dit doel was opengesteld en even later werden ze opgenomen in een grote mensenmassa die op de fair was afgekomen, voor het overgrote deel vrouwen, en slechts hier en daar een enkele man die met zijn vrouw was meegekomen, die zich langs allerlei kramen drongen. Vaak waren deze kramen in tentjes, andere keren in daarvoor ingerichte oude stallen of andere op het terrein aanwezige gebouwen. De kerstmuziek was overal te horen. Veel versierde kerstbomen, meestal met alleen brandende lichtjes er in, maar zo nu en dan ook met

stevige onbreekbare ballen. Er liepen kerstmannen rond, er waren mensen verkleed in de stijl van Dickens. Zoals te verwachten was, viel er van alles te proeven, te eten en te drinken, en vooral was er een enorm aanbod van de meest verschillende spullen. De meeste kramen hadden feitelijk niets met kerst te maken, maar stonden op allerlei fairs om daar hun spullen aan de man te brengen. Kleding, sieraden, allerlei etenswaar, snoep, drank, zelfs raamdecoratie of warmwater buitenbaden.

“Ik kan me niet voorstellen, dat iemand zoiets in een impuls op een gelegenheid als deze koopt,” dacht de praktische Ruth hardop. Clarisse lachte en haar ogen twinkelden. Ruth bleef prompt stokstijf staan. “Zo ken ik je weer,” hakkelde Ruth, die gewoonlijk toch geen enkele moeite had om heel adrem uit de hoek te komen. Clarisse keek haar vragend aan. “Hoe bedoel je dat?”

“Lachend, onbezorgd, met lichtjes in je ogen. Dat is Clarisse, een Clarisse die tegenwoordig maar al te vaak zit weggestopt onder een grauwsluijer, die niet meer lacht, maar zorgelijke lijnen heeft rond mond en ogen.”

“Zeg, ik ben negenentwintig.”

“Ja, leeftijd zegt niet alles. Vind je zelf terug, lieve Claris. Met of zonder Ton, maar slijt de rest van je leven als je blijft niet als een grauwe muis.”

Hoofdstuk 3

“Kom,” ging Ruth verder, terwijl Clarisse nog steeds stokstijf stilstond en de mensen mopperend om haar heen drongen. “Daar in die stal schijn je wat te eten te kunnen krijgen. Bij een kerstfair hoort erwtensoep. Mee eens?”

“Ik dacht eerder aan glühwein.”

“Niet op een lege maag. Dan word je helemaal toeter, zeker als je maar zo weinig drinkt als jij.”

Clarisse beet op haar lip en hield met moeite haar eigen duistere geheim binnen waar ze nu al een poosje mee worstelde. Dan haalde ze diep adem. Het moment ging voorbij. “Erwtensoep lijkt me heerlijk!”

“Dat dacht ik al.”

“Je bent stil,” concludeerde Ruth toen het al begon te schemeren en de sfeer er eigenlijk alleen maar gezelliger op werd. “Zit je iets dwars, Clarisse?”

“We moeten een beetje opschieten om weer thuis te komen. Straks komt Ton eerder thuis dan ik en ontdekt hij dat Valerie en ik er niet zijn.”

“Dan zeg je dat je naar je moeder bent geweest. Dat klopt ook, want je gaat daar eerst heen om Valerie op te halen. Dat is dus goed beschouwd geen echte leugen.”

“Ja, maar...”

“Je bent te eerlijk. Je wilt het iedereen naar de zin maken, en je komt veel te weinig voor jezelf op. Ik stook je welbewust op, Claris. Dit is toch geen leven?” Ruth zeulde vijf plastic tassen vol aankopen met zich mee. Clarisse had niets meer durven kopen dan een zakje bijzondere thee. Als ze niet zuinig genoeg was, zou haar man ook daar aanmerkingen over maken. Hij gaf haar tegenwoordig een afgepaste hoeveelheid geld, waar ze de week mee rond moest komen en ze kreeg er van langs, verbaal, dat wel, als ze meer uitgaf door met haar pas te betalen. Hij vond niettemin toch wel, dat ze teveel geld verspilde.

Ze waren net bij de auto, en Clarisse had al drie maal ongerust op haar horloge gekeken en zuchtend opgemerkt: “dat ik de tijd zo kon vergeten!”

“Je hebt een fijne dag gehad en wie weet hoe lang dat al geleden was. Voor even was je bevrijd van je zorgen thuis.” Ze waren inmiddels ingestapt, Ruth startte haar wagentje en langzaam reden ze het overvolle parkeergrasveld af, waar ze in de vallende duister de weg gewezen werden voor jonge kerels in lichtgevende hesjes. Verdwalen over de lange weg naar de snelweg toe was eigenlijk niet mogelijk, want er waren veel meer mensen die de drukke fair verlieten om thuis te gaan eten. Ze had nog helemaal niets aan het eten gedaan, bedacht Clarisse ondertussen zorgelijk. Het

zou vanavond ongetwijfeld weer hommeles zijn.

Ineens kon ze zich niet langer beheersen en besloot ze eerlijk te zijn tegen Ruth. “Je hebt meer dan gelijk, dat dit geen meer leven is,” bekende ze eerst moeilijk, met een nadenkende stem, want het kostte moeite, alles wat haar zo dwars zat, onverbloemd onder woorden te brengen. “Veel slechter dan nu kan het niet worden.”

“Toch wel. Als Ton woedend wordt en klappen gaat uitdelen. Hij is driftig. Ik acht hem er toe in staat.”

“Dan is het punt bereikt dat ik vertrek.”

“Zeker weten? Verzet je al niet een hele tijd de grenzen van wat je wilt accepteren?”

“Misschien wel, maar ik heb zoveel gedroomd in de afgelopen jaren. Huisje, boompje, beestje, het klinkt misschien banaal, maar het lijkt me heerlijk een man te hebben, van wie je op aan kunt, die goed voor je is, om samen te genieten van de kinderen. Een huis met een hond, en het liefst ook nog een kat en Ruth, alles waar ik misschien heel naïef in stilte van heb gedroomd, glipt me nu door de vingers en wat wacht me dan? En somber leven met een bijstandsuitkering in een vervallen maar goedkope flat?”

“Als je daardoor innerlijke rust hebt, ben je beter af dan in je huidige situatie in een mooi nieuwbouw rijtjeshuis. Heb je dat nog nooit bedacht?”

“Maar Valerie....”

“Die eventuele bijstandsuitkering is beslist niet langdurig nodig. Je hebt een paar gezonde handen aan je lijf en wilt graag werken. Daar is dus niets mis mee. Zoek opvang, ga weer werken, al is het maar voor twee dagen in de week zodat de opvang niet te duur wordt.”

“Maar dan heb ik nog aanvullende uitkering nodig.”

“Nog twee jaar, dan gaat je dochtertje naar school en is buitenschoolse opvang voldoende. Dan kan je meer gaan werken om een beter inkomen te krijgen. Ondertussen bouw je wel weer werkervaring op. Dat is ook veel waard.”

Clarisse zuchtte gelaten. Zo'n leven leek haar toch ook weinig aantrekkelijk. Maar was dat een reden om in een slecht huwelijk te blijven hangen, nu het tot haar doordrong dat ze echt alles had geprobeerd om daar verbetering in te brengen? Wat haar niet was gelukt?

“Je kunt ook overwegen, om aanvullend een eigen pedicurepraktijk aan huis te beginnen. Dan werk je thuis, bij voorbeeld 's avonds als de kleine in bed ligt en slaapt. Zo is alles gemakkelijker te combineren,” ging Ruth ondertussen verder.

“Maar alles aanschaffen voor een eigen praktijk kost veel geld.”

“Je hoeft toch niet met spiksplinternieuwe spullen te beginnen? Misschien kun je

bovendien een lening lospeuteren bij de bank? Of mogelijk wil je vader je een renteloze lening geven, die je dan weer zo snel mogelijk gaat terug betalen. Als je op voorhand allerlei excuses blijft zoeken, Clarisse, ben je nog niet diep genoeg gezonken om je te willen bevrijden uit de gevangenis die je huwelijk geworden is.”

“Ik ben bang.”

“Dat mag. Dat zou ik ook zijn, als ik onder ogen moest zien helemaal alleen verder te moeten. Maar lieverd, zelfs dat is tijdelijk. Een leuke jonge vrouw als jij vindt in de toekomst vast en zeker weer iemand, een man die je wel gelukkig kan maken, met wie je wel een zinvol en voldoening gevend leven op kunt bouwen.”

Clarisse zuchtte diep. Ondertussen reed Ruth stevig door. “Mag ik je ongevraagd advies geven? Zeg Ton ronduit, wat je gedaan hebt deze dag en voeg er rustig aan toe, dat je dit in de toekomst vaker gaat doen. Vertel hem ook, dat hij een probleem heeft als hij je dit soort normale dingen niet gunt. Niet jij hebt dan een probleem, maar hij, namelijk dat je bij hem weggaat en dat hij alimentatie voor jullie moet gaan betalen.”

“Dat doet hij nooit.”

“De rechter kan hem ertoe veroordelen.”

“Ja, maar dan betaalt hij toch niet en dan?” Clarisse zuchtte opnieuw en Ruth keek haar onzeker aan. “Ik weet niet, of je naar mijn raad luistert en eigenlijk doet dat er ook niet toe. Je moet bij jezelf te rade gaan en zelf beslissen wat je wel of niet doet. Het is jouw leven, Claris, maar bedenk wel, dat je het later niet over kunt doen, als je ergens na je zestigste met verdriet omkijkt naar verkeerde beslissingen eerder in het leven.”

“Nemen we die niet allemaal? Doen we niet allemaal domme dingen in ons leven?”

“Vast wel. Ik net zo goed als jij, en iets over een ander zeggen is altijd gemakkelijker dan inzicht krijgen in jezelf. We zijn nu eenmaal mensen, met alle tekortkomingen die daar onoverkomelijk bij horen en daardoor niet onfeilbaar. Denk goed na. Je had het er al over, dat je dat met de feestdagen wilde doen. Neem die tijd, maar blijf niet eindeloos aarzelen. Neem een weloverwogen beslissing en wijk daar tenslotte niet meer van af.”

“Dat is verstandige raad, Ruth. Daar kan ik wel wat mee.”

Met knikkende knieën stak ze een uur later de sleutel in het slot van haar huis. Het licht brandde al. De auto van Ton stond voor de deur. Zijn gezicht leek wel een donderwolk.

Ze besepte wat er komen ging, maar gek genoeg werd ze daar vandaag voor de

verandering niet zenuwachtig van, maar gleeed er juist een grote rust over haar heen. Het moment van de waarheid was gekomen. “We eten vanavond brood met een gebakken ei. Dan breng ik Valerie naar bed en daarna zal ik je alles vertellen,” was alles wat ze zei.

Hij wilde al een tirade af gaan steken, zoals ze had kunnen verwachtten. Maar ze keek hem strak aan. “Straks. Denk nu om je dochter.”

Een kwartier later zaten ze aan tafel. Ton pakte zijn bord op, verhuisde naar de bank en zette een sportprogramma aan op de televisie. Valerie zat te jengelen en vertelde van alle films die ze met oma had gezien en dat opa met haar naar het park was geweest om de eendjes te voeren en dat ze daarna samen een patatje hadden gegeten, zodat oma ondertussen even rusten kon.

Het meisje at niet veel, maar toen ze slaperig werd, bracht Clarisse haar naar bed. Daarna ruimde ze stil de tafel af, zette koffie voor Ton en thee voor zichzelf. Hij zat nog steeds naar een voetbalwedstrijd te kijken.

“Nu wil ik graag praten.” Op dat moment werd ze toch weer bang en het zweet stond in haar handen die begonnen te beven. Maar het was waar, op deze manier kon ze niet de rest van haar leven doorgaan. Eens moest ze er over beginnen tegenover Ton en hoe langer ze dat moment uitstelde, hoe moeilijker het zou worden. Ze haalde diep adem en verborg haar bezwete handen in haar schoot. Dan keek ze Ton recht aan en lette goed op zijn gezicht. “Ik ben vandaag met Ruth naar de kerstfair geweest, zoals we graag wilden. Valerie was bij mijn moeder en dat ging prima. Nu kan het nog. Straks na de operatie moet ze revalideren en kan het een hele tijd niet.” Ze zweeg bijna ademloos, maar het was er uit. Ze zag zijn ogen een ijzige uitdrukking krijgen, een blik die ze niet van hem kende en ze voelde hoe een huiveringwekkende koude rilling over haar rug kroop. “Ik heb altijd geweten dat je een ontaarde vrouw was.”

Er kroop opnieuw een huivering door haar lichaam, maar tegelijkertijd rechtte ze haar schouders. Het was genoeg geweest, bedacht ze, gesterkt door de woorden van haar enige en beste vriendin. Als ze nu niet begon om tegen deze houding van hem te protesteren, zou het er nooit meer van komen, en doorgaan zoals het nu was tussen hen, het zou haar op de lange duur kapot maken. Zoveel besepte ze inmiddels wel.

Niettemin werd ze verschrikkelijk verdrietig, toen ze hem aankeek en deed alsof ze kalm bleef. “Als dat waar was, had je niet met mij moeten trouwen.”

“Mijn ouders hebben me vaak genoeg gewaarschuwd, maar ik wilde niet naar hun wijze raad luisteren. Dat was dom van me.”

Zijn stem klonk ijzingwekkend kalm, en het was niet zo gek dat de rillingen bleven komen. Ze was bang, besepte ze. Maar tegelijkertijd voelde ze ook iets nieuws in

zich opkomen, een beter woord dan moed kon ze er zo snel niet voor vinden. Ze keek onderzoekend naar de man die was opgestaan en nu met een woedende en ronduit neerbuigende uitdrukking in zijn ogen tegenover haar stond, zijn handen in zijn zij, zijn voeten uit elkaar. Hij wilde haar imponeren met zijn vermeende overmacht.

Haar gedachten raasden door haar hoofd, terwijl de stilte die er nu viel de spanning in huis alsmaar opdreef. Ton leek op dat moment in niets meer op de man van wie ze vroeger gehouden had, met wie ze getrouwd was in de vaste overtuiging dat het een huwelijk voor de rest van haar leven zou zijn. Hij was veranderd in een kopie van zijn vader, in de man voor wie ze altijd dit soort angst had gevoeld en over wie ze in hun verlovingstijd immers tegen Ton had gezegd, dat ze er niet mee verder zou willen leven als hij er op zou gaan lijken.

En nu was het zover. Hier stond een man tegenover haar, die voor haar gevoel niet meer van deze tijd was, met ideeën die ze verafschuwde, met een eisenpatroon aan zijn gezin waar zij nooit aan zou kunnen voldoen.

Het was voorbij. Dat besef kwam niettemin aan als een mokerslag. Tegelijkertijd drong het tot haar door, dat deze ijsigheid eigenlijk nog erger was dan een van zijn driftbuien, waarin hij haar ongeremd van alles en nog wat naar het hoofd had geslingerd, woorden met scherpe randjes, die een ziel zwaar konden verwonden en dat ook hadden gedaan.

Nee, Ruth had gelijk. Dit wilde ze niet en ze wilde evenmin dat haar dochter met zo'n gedachtengoed op zou moeten groeien, met als voorbeeld een moeder die niets mocht en in de ogen van haar vader ook blijkbaar niets kon.

“Luister, Ton. Zo als het nu tussen ons gaat, kunnen we niet verder gaan. Jij vindt blijkbaar, dat ik aan alle kanten tekort schiet en...”

“Dat doe je ook,” viel hij haar ijsig in de rede. “Je bent een slechte vrouw voor mij, ik was gewaarschuwd, zoals ik al zei en...”

Ze had er genoeg van. “We praten het uit, zonder elkaar over en weer verwijten te maken en dan proberen we een manier van leven te vinden waarin we allebei gelukkig kunnen zijn, of we moeten onder ogen gaan zien, dat onze meningen onverenigbaar blijken te zijn en daar onze conclusies uit trekken.” Ze beende langs hem heen naar de keuken om zijn koffiekop bij te vullen omdat hij altijd graag twee koppen wilde na het eten, en ondertussen ruimde ze de vaatwasser in.

Hij was haar blijkbaar gevolgd en stond nu met nog steeds een neerbuigende blik in zijn ogen naar haar te kijken.

“Vader zegt altijd tegen mij, dat de duivel in je gevaren is,” ging hij onverdroten verder.

“Je vader praat altijd gemakkelijk over de invloed van de duivel, vooral op

mensen die hij persoonlijk niet mag.” Ze werd rustiger van de alledaagse bezigheden. Ze maakte ook nog een kopje thee voor zichzelf. Dan haalde ze diep adem en ging in de stoel tegenover hem zitten en keek haar man recht aan. Het gesprek dat al veel te lang was omzeild, moest er nu werkelijk gaan komen en linksom of rechtsom, daar moest ze haar conclusies uit trekken. Ruth had gelijk, bedacht ze opnieuw. Het was tot hier en niet verder. Ze moest proberen met Ton te praten zoals ze dat vroeger hadden gedaan. Tot na de feestdagen zou ze het niet opgeven, Ton was haar man en ze had vroeger veel van hem gehouden. Hij verdiende een laatste kans en zichzelf ook. Maar als er niets veranderde, en hij verder wilde gaan op de weg die hij na de geboorte van hun dochter gekozen had, dan was het over en uit. Ze huiverde weer bij die laatste gedachte, drukte de praktische kant ervan weg, want dergelijke angstige gedachten hadden al haar al vaak genoeg uit haar slaap gehouden als ze de gedachte overwoog, dat het misschien beter was om alleen verder te gaan. Ton nipte zwijgend aan de koffie en zij dronk van de thee. De stilte was bijna ondraaglijk zwaar. “Ik wil ik graag praten.”

“Ik kijk liever naar voetbal,” was het botte antwoord en hij deed de televisie weer aan. “Andere keer.”

“Nee. Je vrouw mag verwachten, dat ze belangrijker is dan de zoveelste voetbalwedstrijd.”

“Dat maak ik zelf wel uit.”

“Zo je wilt. Maar bedenk, dat ik zo niet verder ga.”

“Wat bedoel je daar nu weer mee? Jij bent degene, die aan alle kanten tekort schiet. Doe daar wat aan en zeur eens wat minder aan mijn kop.”

“Ik ben van mening, dat jij degene bent, die iets van mij verwacht dat ik je blijkbaar niet kan geven en als het ons niet lukt daar samen uit te komen, moet ik daar mijn conclusies uit trekken.”

“Er valt niets te trekken. We gaan zo snel mogelijk verhuizen naar het dorp waar ik ben geboren en opgegroeid. De huizenprijzen gaan vast weer snel genoeg stijgen. Mijn vader heeft natuurlijk gelijk, daar in het dorp kom je minder snel in de verleiding om domme dingen te doen en kunnen mijn ouders, die immers de beste bedoelingen hebben, een beetje op je passen als ik naar mijn werk ben.”

“Je gaat er maar wonen als je dat graag wilt. Maar ik ga niet mee.”

Eindelijk keek hij even weg van het scherm. “In dat geval zie je je dochter nooit meer. Onthoud dat goed.”

Ze zei maar niets meer, maar de standvastigheid groeide.

Het waren ijzig koude dagen geweest voor kerstmis, maar vandaag was het zover.

Zoals ze al verwacht en gevreesd had, had Ton met zijn ouders bedisseld dat deze dag bij hen thuis zou worden doorgebracht, samen met zijn zussen. Hij had het nergens meer over willen hebben, in de afgelopen twee weken. Uiterlijk kalm en zonder het nog verder te proberen, was ze op kerstavond alleen naar haar eigen ouders geweest, omdat Ton tweede kerstdag niet naar hen toe wilde gaan. Ze had haar ouders niets gezegd over het feit dat het besluit in haar hart vastere vormen aannam, om na de jaarwisseling bij haar man weg te gaan. Na de dreigementen van Ton en in veelvuldig overleg met Ruth, had ze haar plannen ontwikkeld en waren die zelfs al in uitvoering.

Ze kon bij de ouders van Ruth, die ook hier in Barendrecht woonden, voorlopig terecht in de leegstaande zolderkamer. Huur hoefde ze pas te gaan betalen als zelf geld verdiende. Als Ruth kwam, en dat was zo ongeveer om de andere dag wel even het geval, nam ze alvast wat spullen mee. Kleren, sieraden van Clarisse zelf, als ook spullen en speeltjes van Valerie. Clarisse had een paar maal wat extra geld opgenomen van de bank en dat in een oude portemonnee gestopt. Ton mopperde er over, dat ze teveel geld uitgaf, maar dan antwoordde ze schijnheilig, dat alles zo duur was geworden en dat de kerst voor de deur stond, dat ze cadeautjes voor Valerie had gekocht en voor haar ouders, en meer van die smoesjes. Ze gaf dat geld vast aan Ruth mee. Het voelde allemaal heel stiekem en dat was het natuurlijk ook, maar toen Ton niet een keer in ging op haar herhaalde pogingen om alles open en eerlijk met elkaar uit te praten, groeide haar overtuiging dat het wel zo moest, om de simpele reden dat het domweg niet anders scheen te kunnen.

Een week voor de kerst belde ze haar oude werkgever op om te vertellen dat ze na de feestdagen een baan zocht, voorlopig voor twee of drie dagen in de week, en ze vroeg of ze misschien terug zou kunnen komen. Er zou over worden nagedacht, was de vage belofte die ze kreeg. Ze liet haar mobiele nummer achter in de hoop dat er inderdaad een kansje was op werk dat ze graag deed, maar ze zou alles willen aannemen, tot schoonmaken toe, als ze maar werk had en daarmee een inkomen. Gelukkig had ze een heel eenvoudige telefoon met prepaid kaarten en geen duur abonnement dat ze straks mogelijk niet meer kon betalen. Echt solliciteren zou nog even moeten wachten, begreep ze. Als ze een eigen huis toegewezen had gekregen, zou ze er meteen werk van gaan maken om een eigen praktijk als pedicure op te gaan zetten, had ze besloten. Dat was het gemakkelijkst om de komende jaren te combineren met de zorg voor haar dochtertje. Over een kleine twee jaar zou Valerie naar school gaan en kon ze werken onder schooltijd. Wat Ton betreft had ze niets te verwachten dan problemen, dat begreep ze heel goed. Alimentatie zou hij eenvoudig niet betalen, zelfs al moest dat van de rechter. Samen Valerie opvoeden was ook

uitgesloten, want als hij Valerie voor zich alleen had, zou hij het meisje inderdaad meteen onderbrengen bij zijn ouders en zou ze haar nooit meer zien, zoals hij meermalen had bedreigd. Ze wist dat hij alles zou doen om dat waar te maken en ja, daar was ze heel erg bang voor. Ze liep door dit alles ondertussen op de toppen van de zenuwen.

Eerst kerstdag werd een beproeving. Ton wilde al vroeg vertrekken, zodat ze met zijn ouders mee konden gaan naar de kerk en op zich was daar niets op tegen. Maar de dienst duurde lang, zelfs op een dag als vandaag werden hel en verdoemenis regelmatig genoemd in de ellenlange preek. Bedrukt en terneergeslagen voelde ze zich, toen ze met haar man en schoonfamilie terug naar huis liep. Ton's vader wees ondertussen geanimeerd naar een te koop staande woning, en drong er bij zijn zoon op aan dat hij zijn huis, niet hun huis, schoot het door haar hoofd, maar liefst zo snel mogelijk te koop moest zetten. Dat de huizenmarkt niet bijster goed floreerde, moest hij maar naast zich neerleggen. Het was fijn dat ze terug zouden komen naar zijn geboortedorp en hier in de polder zou zijn vrouw wel gaan beseffen, dat een frivool leven een zware zonde was. Heus waar, zo noemde haar schoonvader dat zonder blikken of blozen! Ze kende hem al jaren, maar steeds opnieuw als hij dergelijke dingen zei, voelde ze zich diep geschokt.

De dag kroop om en ze liet iedereen maar praten. Slechts een van haar schoonzussen merkte op een gegeven moment op, dat ze wel erg stil was. Ze haalde er haar schouders over op en gaf slechts een vaag antwoord. Ze vroeg zich af, want de zussen van Ton nu diep in hun hart werkelijk van hun ouders zouden denken, maar niet een verkondigde hardop een standpunt dat tegen dat van hun vader in ging. Ze hadden wel geleerd, dat dat zinloos was, besepte Clarisse in stilte. Ze voelde zich opgelucht toen de dag eindelijk voorbij was en ze weer terug naar huis reden.

“Mijn vader heeft gelijk,” snoefde Ton. “Ik ga dat huis kopen, ook al maak ik verlies op onze huidige woning.”

Ze hield maar voor zich, dat hij dat niet alleen kon doen en dat ze er nooit voor tekenen zou, maar dit was wel het moment dat eindelijk helemaal duidelijk werd, dat haar huwelijk werkelijk niet meer te redden was.